

ЛЮБОВ БИЧКОВА
(Полтава)

РОЛЬ ОСОБИСТОСТІ ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЇ СИСТЕМИ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ МИСТЕЦЬКИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Проаналізовано взаємозв'язок творчих пріоритетів викладача та акцентів у багатокритеріальній системі оцінювання ним студентських робіт.

Ключові слова: КМСОНП, мистецькі пріоритети, стильова акцентуація.

Сучасні гуманістично орієнтовані тенденції в освіті, що базуються на розумінні людини як цілісної особистості (А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс) спонукають до розгляду будь-якого освітянського аспекту через призму особистості, її самореалізації та діяльності. Професійна діяльність є головним критерієм повноцінності реалізації особистістю задатків і обдарувань, інтелектуальних і моральних можливостей [5]. Умови цієї реалізації викладача вищої школи багато в чому пов'язуються з модернізацією галузі освіти, її інтеграцією в європейський освітній простір та запровадженням кредитно-модульної системи організації навчального процесу [2]. Свої особливі проблеми цього запровадження існують у галузі художньої освіти, визначна роль у вирішенні яких залежить від викладача [4]. Щоправда унікальні аспекти ролі викладача мистецьких дисциплін у нових освітніх умовах досліджені поки що мало. Частковому висвітленню цих аспектів присвячена ця стаття.

Перш ніж визначити роль особистості викладача в умовах КМСОНП для студентів мистецьких спеціальностей, необхідно конкретизувати таке: що відрізняє особистість викладача мистецьких дисциплін від інших; як це може впливати на навчальний процес; у чому полягає специфіка КМСОНП для студентів мистецьких спеціальностей.

Домінантним компонентом особистості викладача, що надає йому право на викладання дисциплін образотворчого циклу, є здатність його самого бути образотворцем. Проте ця здатність, будучи компонентом складно-структурованої системи, знаходиться під дією різноманітних ментальних чинників і це впливає на пріоритети, що свідомо або підсвідомо виділяються як у творчості, так і у викладацькій діяльності. Адже, як стверджує І.А. Зязюн, ціннісні орієнтації і ціннісні відношення є стійким вибірковим наданням переваги певному зв'язку суб'єкта з об'єктом навколишньої дійсності [1].

Розглядаючи питання з позицій живопису, звернемо увагу на головне з нашої точки зору, виділивши такі три опозиції (таблиця 1).

Опозиція КОНСЕРВАТОР – ПРОГРЕСИСТ. Життєвою позицією людини може бути стабільність, прагнення до нерозривності зв'язків із минулим. У мистецтві це відображається в акцентуації на наслідуванні традицій, бажанні залишати незмінними його стильові ознаки чи технологічні прийоми зображення. Часто вважається, що на цій позиції стоять народні митці, але вона притаманна і професійним художникам,

фанатичним послідовникам будь-якого стилю або течії. Такого митця умовно назвемо консерватором.

Протилежною позицією є бажання кардинальних змін, інновацій. Такий митець прагне порвати з традиціями, внести принципові зміни в розвиток мистецтва. Найскравішим прикладом цього з історії мистецтва є представники модернізму. Такі психотипи існували завжди, тому аби не обмежуватися в наших дефініціях лише послідовниками модерністських течій, назвемо такого митця прогресистом.

Оскільки інноваційність є сутністю творчого процесу і його результатом завжди є поява нового артефакту (навіть при тиражуванні), то завжди можна знайти ознаки обох опозицій у творчості кожного митця. Тут мова йде про більшу вираженість певної з них.

Опозиція МАЙСТЕР – ХУДОЖНИК. Майстер у мистецтві – це людина, яка досконало володіє існуючими технологіями створення артефактів, здатна педантично їх дотримуватися, тиражувати естетичний продукт із передбачувано високою якістю. Ми умовно віднесли до майстрів представників стилів і течій із достовірно правдоподібним відображенням дійсності.

Художник (умовно) – це людина, здатна знаходити нестандартні рішення стандартних проблем, спонтанно продукувати ідеї, створювати принципово новий естетичний продукт, нові цінності тощо. Ми умовно віднесли до художників представників стилів і течій з індивідуально-особистісним (трансформованим) відображенням дійсності.

Поєднання майстерності і художнього обдарування дозволяє створювати артефакти високого естетичного рівня. І все ж у особистості митця, як правило, домінує та чи інша якість. Адже майстер може реалізуватись як інтерпретатор загальновідомих або чужих ідей. Разом із тим, художник може виступати лише автором ідеї, розробником ескізів, картонів, керівником процесу створення, користуючись для втілення задуму послугами більш досконалих майстрів.

Опозиція КОЛЮРИСТ – ЛЮМІНІСТ. Ще в ХІХ ст. розв'язалася полеміка між різними художніми школами, що відома з історії мистецтва як “суперечка між Делакруа і Енгром” (відповідно колір і рисунок). Красномовним відображенням цього явища є теорія Д. Рьоскіна, засновника кафедри мистецтв в Оксфордському університеті, який визначив “два типи людського розуму”, що впливають на характер мистецьких шкіл. Один із них, на його думку, задовольняється кольором, інший шукає світла і знаходить тінь. Відповідно мистецька “школа фарб” характеризується різноманітністю кольорових градацій із відносно обмеженим розумінням світлотіні. “Школа світлотіні”, навпаки, відзначається чудовим малюнком щільних форм, але слабким розумінням кольору, а іноді відсутністю будь-якого його відчуття [3].

Творця, який акцентує свою увагу на кольорі, можна назвати колористом, а того, хто прагне відтворити світлотіньові ефекти для передачі форми – люміністом. Щодо живопису, то часто буває складно виділити той чи інший пріоритет у творчості митця, так гармонійно поєднується те й інше. Разом із тим, існують течії, що концептуально декларують певні переваги. Тому використання такої опозиції має під собою підґрунтя.

Логіка наведених міркувань дозволяє зробити суто теоретичні припущення про існування таких можливих варіантів поєднань описаних пріоритетів у особистості митця, які наведені у таблиці 2.

Для переконання у справедливості зроблених припущень була здійснена спроба віднайти аналоги цим теоретичним конструкціям у історії мистецтв і поставити певні мистецькі стилі або течії у відповідність до кожного з варіантів поєднань пріоритетів у особистості митця (таблиця 1).

ТЕХНОЛОГІЧНІ АКЦЕНТИ							
МИСТЕЦЬКІ АКЦЕНТИ	ВИЗУАЛЬНІ АКЦЕНТИ	РЕПРОДУКУВАННЯ		УМОВНА МИСТЕЦЬКА ОРІЄНТАЦІЯ	ПРОДУКУВАННЯ		
		ПОСІДНАННЯ ПРІОРИТЕТІВ			ПОСІДНАННЯ ПРІОРИТЕТІВ		
ЗОБРАЖЕННЯ ДІЙСНОГО	ФОРМА	КОНСЕРВАТОР + ЛЮМІНІСТ + МАЙСТЕР		КАРАВАДЖЕЗМ	КОНСЕРВАТОР + ЛЮМІНІСТ + ХУДОЖНИК		ІМПРЕСІОНІЗМ
	КОЛІР	КОНСЕРВАТОР + КОЛОРИСТ + МАЙСТЕР		РОКОКО	КОНСЕРВАТОР + КОЛОРИСТ + ХУДОЖНИК		ПОСТІМПРЕСІОНІЗМ
ЗОБРАЖЕННЯ УЯВНОГО	ФОРМА	ПРОГРЕСІСТ + ЛЮМІНІСТ + МАЙСТЕР		СЮРРЕАЛІЗМ	ПРОГРЕСІСТ + ЛЮМІНІСТ + ХУДОЖНИК		КУБІЗМ
	КОЛІР	ПРОГРЕСІСТ + КОЛОРИСТ + МАЙСТЕР		АР-ДЕКО	ПРОГРЕСІСТ + КОЛОРИСТ + ХУДОЖНИК		АБСТРАКЦІОНІЗМ
ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА	АКЦЕНТУАЦІЯ НА ТЕХНОЛОГІЧНИХ АСПЕКТАХ ВИКОНАННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ІСНУЮЧИХ ЗАСОБІВ ВИРАЗНОСТІ, НАСЛІДУВАННЯ, ДОТРИМАННЯ ВЖЕ ІСНУЮЧИХ ТЕХНОЛОГІЙ		АКЦЕНТУАЦІЯ НА ЗАСОБАХ ВИРАЗНОСТІ, ЕКСПЕРИМЕНТУВАННЯ, ПОШУКИ НОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ВИКОНАННЯ, СТВОРЕННЯ НОВИХ ЗАСОБІВ ВИРАЗНОСТІ.				

Як виявилося, разом із тим, що деякі стилі або течії складно втиснути у рамки теоретичного конструкту, загалом поставлене завдання виконати не так і складно. Особливо, якщо перейти на персоналії, оскільки в межах певного стилю чи течії завжди можна виділити майстра з тими чи іншими пріоритетами, а у творчості певних митців виділяються різні періоди з різними пріоритетами. Так, у часи Відродження існувало дві італійські школи – флорентійська (яскравим представником є Леонардо да Вінчі) і венеційська (Веронезе), що можна умовно поставити у відповідність із п'ятим і сьомим варіантами. Підтвердженням цьому служить відома думка да Вінчі про те, що в кольорах живопису немає нічого, крім праці майстра, який готував фарби.

У межах постімпресіонізму виділяється сезанізм і фовізм, що корелюється з сьомим і восьмим варіантами. Представники однієї із модерністських течій – «синхронізму» – використовували формотворчі ефекти насичених кольоросполучень у вигляді різноманітних переплетень колірних шкал, іншої – «ташизму» – мінімальну кількість малонасичених кольорів і т.д.

Необхідність при створенні таблиці проведення систематизації наявної інформації дозволила додати ще деякі аспекти у створену теоретичну конструкцію особистості митця. Так, були виділені відмінності в технологічних акцентах: репродукування і продукування. При цьому під цими термінами малося на увазі ставлення до використання різноманітних технічних засобів виразності: репродукування передбачає наслідування історично усталених засобів виразності (наприклад, лесування), продукування – винайдення нових (наприклад, пуантилізму).

Продемонстрована вище наявність знакових відмінностей пріоритетів творчої особистості митця, який обирає професію викладача вищої школи, проявляється в акцентуації різних аспектів змісту незалежно від програми, за якою здійснюється навчання. Адже програма визначає стратегію викладання дисципліни, а тактику визначає особа, яка викладає цю дисципліну. Це може позначатись як на виділенні певних аспектів у навчальній інформації, так і на акцентах при керівництві образотворчою діяльністю студентів чи під час оцінки результатів цієї діяльності. Для прикладу розглянемо останнє, оскільки необхідність проведення багатокритеріальної оцінки результатів образотворчої діяльності зовні здається найбільш складним етапом переходу на КМСОНП.

Розглядаючи питання в ракурсі впливу відмінностей у мистецьких пріоритетах викладача на навчання в умовах КМСОНП, можна прогнозувати, що сприйняття новоуведень скоріше за все традиціоналістом буде сприйняте негативно, а прогресистом – позитивно. Проте в чому саме буде полягати це несприйняття, спробуємо визначитися.

Треба зауважити, що використання багатокритеріальної оцінки – давня і загальноприйнята практика в образотворчій освіті. Ідея рейтингового градування оцінок теж не нова в цій галузі. Як відомо, багато з пізніше визнаних випускників Академії художеств іще в XIX ст. практикувалися в Італії за рахунок держави внаслідок отримання п'ятірки з першим номером за випускний твір. Так само і зараз. Відмінністю КМСОНП є необхідність постійного оцінювання робіт замість звичного кафедрального перегляду в кінці семестру та виведення загально-сумарної (100 балів), а не середньо-сумарної (5 балів) оцінки.

Як бачимо, неприйняття ідеї оцінювання за КМСОНП великою мірою полягає у природному для психології художника відторгненні необхідності складного і постійного підрахунку балів.

Повертаючись до розгляду проблеми у ракурсі мистецьких пріоритетів образотворця-викладача, можна передбачити, що різні виділені раніше варіанти поєднання пріоритетів корелюються з різними критеріальними системами оцінки навчальних робіт студентів (таблиця 2).

Таблиця 2.

Акценти в різних системах оцінки навчальних робіт з живопису

ХАРАКТЕР ОЦІНКИ ТВОРУ					
МАЙСТЕР	КОНСЕРВАТОР	ЛЮМІНІСТ	ХУДОЖНИК	ПРОГРЕСІСТ	КОЛОРИСТ
Розташування у форматі, побудова, пропорції	Правильність композиції і фігуративної структури	Оптична достовірність відображення забарвлення і фактури	Емоційна виразність	Концептуальна інноваційність	Відповідність окремих кольорів загальному колориту і гамі
Масштабність колірної структури об'єктові	Відповідність обраного стилю виконання завданню	Оптична достовірність відображення повітряно-просторових ефектів	Авторська своєрідність	Акцентуація авторської неповторності	Відповідність окремих кольорів загальному контрасту
Дотримання технології виконання	Відповідність технології виконання обраному стилю	Оптична достовірність відображення особливостей освітлення	Оригінальність	Інноваційність засобів виразності	Гармонійність кольоро-сполучень
Максимальна завершеність твору	Відповідність якостей твору вимогам до ступеня завершеності	Технологія утворення монохроматичних розтяжок	Технічна розкутість	Технологічна інноваційність	Технологія утворення різноманітних кольоро-сполучень

Це, у свою чергу, викликає необхідність звертати увагу на різні аспекти під час виконання студентом роботи: один викладач акцентує увагу на дотриманні ними послідовності виконання та досягненні максимальній завершеності твору, другий – на спонтанному пошуку гармонійних кольоросполучень і технічній розкутості, хтось на правильності, інший – на оригінальності і т.д.

Таким чином, запропонований у статті підхід до розгляду ролі викладача в умовах КМСОНП дозволив показати, що особистість викладача мистецьких дисциплін від інших відрізняє здатність його самого бути образотворцем. Це спричиняє наявність у нього мистецьких пріоритетів і позначається на виборі тієї чи іншої тактики навчання студентів. Ураховуючи переважно практичний характер образотворчих дисциплін, різниця в тактиці особливо очевидно проявляється на рівні оцінки результатів діяльності студентів, адже зміст навчання визначений загальною для всіх програмою дисципліни і є обов'язковим для виконання, а систему оцінки розробляє викладач при складанні робочої навчальної програми.

ЛІТЕРАТУРА

1. Зязюн І. А. Естетичні засади розвитку особистості // Мистецтво у розвитку особистості : монографія / за ред. Н. Г. Ничкало. – Чернівці : Зелена Буковина, 2006. – С. 14–36.
2. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес : [матеріали до першої лекції] / укл. М. Ф. Степко, Я. Я. Болюбаши, К. М. Левківський, Ю. В. Сухарніков. – К, 2004. – 24 с.
3. Рёскин Дж. Лекции об искусстве, читанные в Оксфордском университете в 1870 г. – М. : 1900. – 102 с.
4. Рудницька О. Педагогіка : загальна і мистецька / О. Рудницька. – К. : ТОВ Інтерпроф, 2002. – 270 с.
5. Семиченко В. А. Психология деятельности / В. А. Семиченко. – К. : Изд. Эшке А. Н., 2002. – 248 с.

Любовь Бычкова

РОЛЬ ЛИЧНОСТИ ПРЕПОДАВАТЕЛЯ В УСЛОВИЯХ КРЕДИТНО-МОДУЛЬНОЙ СИСТЕМЫ ОБУЧЕНИЯ СТУДЕНТОВ ТВОРЧЕСКИХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ

Рассматривается взаимосвязь творческих приоритетов преподавателя и акцентов в применяемой им многокритериальной системе оценивания студенческих работ.

Ключевые слова: КМСОНП, творческие приоритеты, стилевая акцентуация.

Ljubov Bychkova

ROLE OF THE TEACHER'S PERSONALITY UNDER THE CONDITIONS OF CREDIT-MODULAR SYSTEM TRAINING OF CREATIVE SPECIALITIES STUDENTS

The article is devoted to the problem of the interconnection of the teacher's creative priorities and accents in the use of multi-criteria's system on the marks of the student's works.

Key words: CMSOEP, creative priorities, style accents.

Одержано 2.03.2009 р., рекомендовано до друку 21.04.2009 р.

УДК 378.011.3 (477.53) : 748.045

ЮЛІЯ МОХІРСЬВА

(Полтава)

ВИВЧЕННЯ СИМВОЛІКИ ПОЛТАВСЬКОГО ХУДОЖНЬОГО РОЗПИСУ МАЙБУТНІМИ ВЧИТЕЛЯМИ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА

Досліджено процес вивчення символіки полтавського художнього розпису майбутніми вчителями. Представлено традиційні орнаментальні мотиви розпису: «безкінечник», «віночок», «вазон» та ін.

Ключові слова: світогляд, символіка, художній розпис.

У світлі інтеграційних процесів уходження України до європейського освітнього простору пріоритетними є модернізація художньої освіти, розвиток української національної культури, відродження традиційного мистецтва.

Серед важливих напрямів розвитку сучасної педагогічної науки є ґрунтовне дослідження особливостей професійної підготовки майбутніх учителів у контексті формування в них функціональної компетентності стосовно використання різних видів народного мистецтва. Поглиблене вивчення художнього розпису посилить якість підготовки молодих педагогів-митців, допоможе сформувати їх світогляд, естетичні смаки, підвищить педагогічну майстерність.

Декоративно-ужитковий компонент, зокрема художній розпис, традиційно входить до змісту навчальних предметів при підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва. Методи використання народного мистецтва в педагогічному процесі вивчали Є. Антонович, М. Лещенко, В. Мельник, З. Резніченко, Т. Саєнко. Емпіричні знання про українські символи систематизували відомі дослідники О. Найден, О. Потебня, І. Пошивайло, Б. Рибаків, М. Селівачов, Т. Ткачук, В. Щербаківський та ін. Проте питанню вивчення символіки художнього розпису, зокрема полтавського розпису дерев'яних виробів, у змісті професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва уваги приділено недостатньо.

На потребі формування в освітньому процесі гуманістичного світогляду, тобто розвитку таких якостей свідомості й діяльності людини, що акумулюють у собі знання